

עתונאי יהודי ב"פוטש" של היטלר

מתתיהו הינדס

מתתיהו הינדס (1894-1957) היה איש-ציבור יהודי, מנהיג ציוני, איש כלכלה ועתונאי, שכתב ופרסם בעתונים שונים ברוסיה, גרמניה, ארצות הברית וארץ ישראל, מאז שנת 1912 ואילך. בעזבונו נמצאו קטעי זיכרונות בשפה הפולנית, ביניהם קטעים מאלפים על עבודתו העיתונאית בגרמניה במחצית הראשונה של שנות העשרים. שלושה מקטעים אלה מובאים בעמודים הבאים.

הקטע הראשון הוא הדרמטי ביותר ומחזיר אותנו לניסיון-הנפל של אדולף היטלר לתפוס את השלטון בבווריה, בשנת 1923, אירוע עליו דיווח הינדס ממש ממרתף הבירה במינכן. הזיכרונות הועמדו לרשות מערכת "קשר" על ידי בתו של מתתיהו הינדס, ד"ר חנה פאט, ותורגמו לעברית בידי ד"ר אברהם הנדלזלץ.

"הפוטש" של היטלר

בסוף אוקטובר ובתחילת נובמבר 1923, נתקשרו עננים כבדים מעל האופק הפוליטי בגרמניה. מחירי הלחם המריאו לשיא מדהים — 140 מיליארד מארקים. פועלים, פקידים, אנשי רוח — כל מי שחי ממשכורת וזו היתה הכנסתו — נדחפו לדרך ללא מוצא: הם התקיימו מיום אפילו משעה לשעה — מדוכאים, מבוהלים, חסרי תקווה. מה שחסכו לעת צרה התמססם לנגד עיניהם. במהירות הבזק נתדרדר הכסף לתהום, כשהוא גורר אחריו את הגימלאים וה"רנטיארים", אלמנות ויתומים. הרחוב הברלינאי חי באי-שקט ועצבנות. האנשים התהלכו כמו צללים — עגומים ומפוחדים. וכתמיד במקרים כאלה, הופנה כעס ההמון אל החלשים: הכו ביהודים!

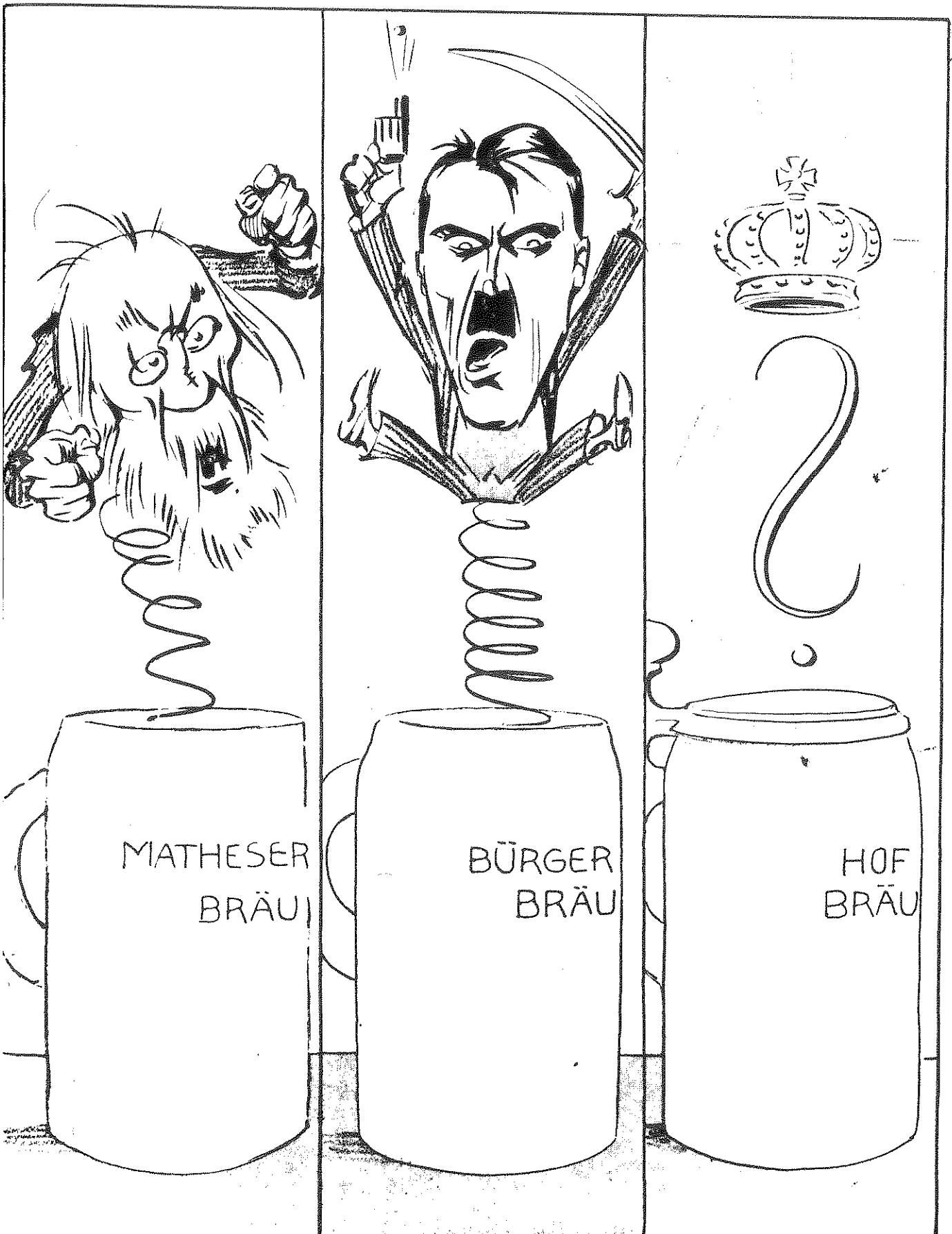
בימי נובמבר הראשונים פרץ המון מובטלים לגטו הברלינאי והציף כמפלצת רבת ראשים את גרנדירשטראסה ורחובות סמוכים. יהודים מזוקנים לבושי קפורטות שחורות היו לקורבנות פרעות ועלבונות. הכל התחיל משמועות בלתי מאושרות: "היהודים רוכשים תלושי מזון ומסרטים בהם..." כמו שריקת נחש עברה השמועה מפה לפה, וכדרך התגברה וקיבלה גוון יותר אכזרי וברור. לבסוף הפכה לגל התמרמרות, שתקף את ההמון וגרם לפעולות גסות ואכזריות. הוחל בהכאת עוברי אורח ונכזו חנויות. יד מסתורית דאגה לתלות על הרבה חנויות שלטים — "עסק נוצרי". בערב היו כבר פצועים רבים, ואחד מקורבנות ההתפרעויות, קצב יהודי, מת מפצעיו.

מתוחה עוד יותר היתה האווירה בבווריה. ההתנגדות למשטר השמאלני, השולט בברלין, קיבלה כאן תנופה. בווריה היתה המוקד המרכזי של מרידה, מרכז להחזרת השלטון הישן ומקלט למחבלים ונקמנים. בה נמצאה ההנהלה הראשית של הפלוגות החומות של הנצינולסציאליסטים, של האספסוף הנאצי. פה הכינו את הפעולות נגד הקהיליה הוויימרית. מכאן היתה צריכה להיסלל הדרך להחזרת המלוכה הגרמנית, שנופצה במהלך המלחמה. השלטון בבווריה הועבר לידי ה"קומיסר הממשלתי" פון-קאהר. לפי הוראותיו האישיות החלו גירושים של אזרחים זרים. מינכן, העיר הגרמנית שנודעה בהכנסת האזרחים שלה, שדרך האוניברסיטאות, המוזיאונים והקברטים האמנותיים שבה עברו מיטב היוצרים והאינטליגנציה הבינלאומית, מינכן זו נהפכה לקן שנת הזרים. הרבה משפחות ממזרח אירופה, שהתגוררו כאן במשך עשרות שנים, קיבלו צווי גירוש. כיום אחד בלבד הוצאו 40 צווי גירוש. כבירת בווריה סערו הרחוקות. באותו זמן בנירנברג השכנה השתוללו הצעירים החומים, התקיפו יהודים, ערכו חיפושים במעונותיהם ופרעו להנאתם.

האוזן העיתונאית הרגישה תפסה מייד את קצב המאורעות. כפי שבעת שיגרון משמשת מערכת עצמותיו של האדם ברומטר למזג האוויר, כך אצלי העירו הדי הסערה המגיעים מבווריה רגש בעצמותי, של איזה אי-שקט מוזר וכוננות מתמדת. שלחתי מברקים למערכות האמריקניות שלי. הבעיה היתה לא רק הצדקה לעזיבתי את ברלין — מי יודע, ברגעים כאלה, לכמה זמן? התשובה היתה נחוצה לי לשם אפשרות לקבל אשרת כניסה. האמריקנים נענו לי בחיוב. התדפקתי אז על דלתו של פרופ' סוברנהיים במשרד החוץ. הידיד האמיתי הזה מיהר מיד לשגרירות

מתתיהו הינדס — איש ציבור, עתונאי ושגריר

השד יוצא מכוס הבירה – קריקטורה בעתון הסטיירי "סימפליצימוס" משנת 1923. משמאל נראה קורט אייזנר, סופר ומנהיג פועלים יהודי גרמני, שעמד בראש התנועה הרוחמהפכנית בבוויה ב-1918 וכיהן כראש הממשלה המהפכנית שם. זמן קצר אחר כך נרצח. באמצע: אדולף היטלר אחרי ה"פוטש" במרתף הבירה. מימין: האם השד המהפכני הבא יחזיר את המלוכה?

הבורגנים נתמלאו. הנאום של נציג הממשלה, פון-קאהר, שהיה צריך להוות את עיקר המפגש, התמשך ושיעמם; על הבמה עמד אדם נמוך קומה וניסה לשחק את התפקיד של נפוליאון גרמני. הקהל הקשיב לו, לפעמים מחא כפיים, אבל שום התלהבות לא היתה באולם. הקהל התעניין יותר בבירה, מאשר בשינוי המשטר ובהצלת המולדת.

ציד של גורמים עוינים

בצד הימני של האולם, ליד שולחן יושב הראש, התעוררה מהומה. מבטי כל הנוכחים הופנו לצד זה. העתונאים קפצו על הכסאות. לאולם התפרץ אדם, בחברת שני נאצים במדים, ירה פעמיים באקדח לתיקרה ופנה במהירות בכיוון הבימה. כשעבר על ידי, התכוננת בו בעין מקרוב: בעל קומה בינונית, פנים חיוורים, מבע פניו לא אינטליגנטי, "פרצוף של ספר" — היו מגרירים את זה בווארשה. את הרושם של הבינוניות הזעיר-בורגנית הגביר לבושו: מקטון ארוך ושחור, צווארון קשה ולבן, עניבה בהירה — הפרובינציאליות בהתגלמותה. קפיצת נמר — והאיש כבר על הבימה. בתנועת תקיפה דחף הצידה את הנואם, ובתוך הדממה שנשתררה באולם הצהיר: "המהפכה הלאומית התחילה. אני מצהיר בזה, שממשל הפושעים בברלין מאז נוכמבר אינו קיים עוד. גם השלטון הבורי הפסיק לתפקד."

אחרי זה פנה לקהל ואמר: "כולם צריכים להישאר במקומותיהם. כל היציאות הן בידי פלוגות הנציונל-סוציאליסטים. גם בניין הדואר ותחנת הרכבת בידינו." ברגע מסוים פנה מנהיג ה"פוטש" לפון-קאהר והציע לו, בהושיטו את ידו, להצטרף למהפכה. היה זה רגע אילם, אך מלא תוכן, כשעיניים רבות מתבוננות במחזה כמו בעת היפנוזה. רגע של התנגדות ללא תנועה, רגע של היסוס — ופון-קאהר לחץ את ידו של היטלר, התלויה באוויר. היה ברור שעשה זאת בלי התלהבות, אך הקהל באולם לא הסתיר את התלהבותו. יותר קל היה להיטלר ללחוץ את ידיהם של שרי המשטרה והביטחון. אנשי ממשל אחרים לא ניסה אפילו למשוך אליו. הם לא היו נחוצים לו למשימתו.

בהפסקה התחילה להתגבש הממשלה החדשה של הרייך. בה בשעה נפתח באולם מצוד של גורמים עוינים. בראש הפעולה עמד גבר גבוה ורזה — לימים שר הפנים של המדינה ההיטלרית — פריק. איש לא ניסה, כמובן, לעזוב את האולם, אך בתוכו התחילו תנועות פנימיות. איני יודע איך הגעתי אל מגיני הקודם. די היה להביט בו, כדי להבין שיש לו חשבונות עם הממשל החדש. הגבר החסון הזה, כמעט ענק, הצטמצם ונעשה קטן. באמנתו הנאיבית בחסינותו של שולחן העתונות, התיישב מאחורי. איזו החלפת תפקידים — הרהרתי. אבל באותו רגע הופיע פריק, ובחר בי לנושא ביקורת מסמכים. הוא פסק שאני מייצג את "העתונות היהודית הבוגדנית", וציווה להעביר אותי לאחד החדרים הצדדיים, שם התקבצו העתונאים העצורים. בזמן שעברתי לחדר גיליתי, שגם ד"ר אייזלה נעצר. דלת החדר היתה פתוחה ושמרו עליה שני נאצים חמושים. פתאום הופיעה השכנה האמריקנית שלי ובתמימות טבעית לחלוטין שאלה: "מה אתה עושה כאן?" "נט אאוט" — הוסיפה בחן. התקרבותי לדלת והרגשתי, שהדרך לחופש פנויה לפני: האוטוריטה האנגלו-סכסית, חינה של הצעירה והטבעיות שבתמיהתה — כאילו שיתקו את השומרים.

בווריה. נכונותו לעזרה היתה ללא גבול, וכתמורה על כל מאמציו ועזרתו ביקש רק דבר אחד — גישה למידע שבידי.

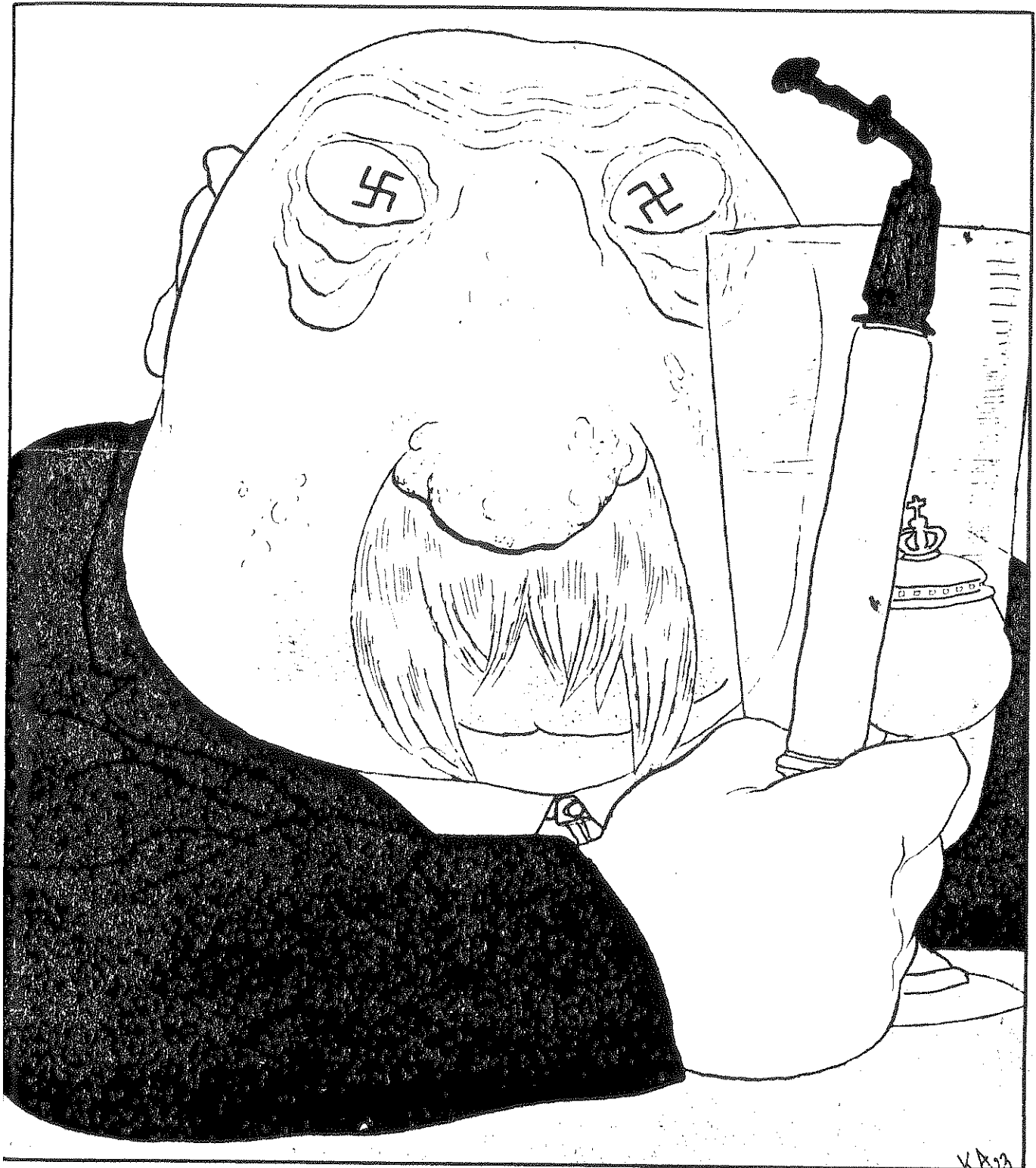
בווריה היתה אז מופרדת משאר מדינות הרייך בחיץ של חוסר אמון, בדיקות דרכונים ואשרות כניסה לכל זר. לא רצו שם, ככל הנראה, שמישהו מבחוץ יתחוב אפו לקלחת בה התבשלו כל מיני מזימות ימניות. אף כי היה בידי דרכון לא כל כך כשר, ואני עצמי הייתי בן לאומה לא כשרה, קיבל אותי הרוזן לרכנפלד — זה היה שמו של שגריר בווריה, אם איני טועה — באדיבות מרובה. היה זה גבר חסון, בעל זקן ארוך, שהיווה כאילו סמל להשקפותיו השמרניות ומרצאו האצילי. הוא הסביר לי, שאינו יכול לתת לי בשום אופן אשרת כניסה, ויחד עם זאת העמיד לרשותי מכחב המלצה מצוין, שיוכל לפתוח לפני את כל הדלתות, אם רק אצליח להגיע בדרך כלשהי למקום.

הגעתי ליעדי בקלות יחסית. השתרעתי על היציע העליון בקרון שינה בינלאומי, לאחר שהענקתי דמי שתייה לכרטיסן — אפילו לא מוגזמים. בלילה שמעתי אותו מסביר לפקיד הגבול: "אמריקני הנוסע לחו"ל". הם לא האמינו כנראה ופתחו את הדלת. מזוודתי, שעליה נפל מבטו הבוחן של השוטר — מזוודה שכולה מכוסה במדבקות צבעוניות של בתי-מלון בינלאומיים — היוותה גורם משכנע.

אחרי שהגעתי למינכן התייצבתי מייד בבניין הממשלה, שם מצאתי עוזר ואפוטרופוס בצורת ד"ר אייזלה, ראש אגף העתונות של ממשלת בווריה. היה זה איש גבוה וחסון. דומה היה, שנוכחותו בלבד תוכל להגן עלי מכל סכנה. הוא עיין במכתב ההמלצה, לקח את דרכוני העבירו למשרד כלשהו לשם אישור והתחיל לשוחח על המצב בבווריה. ביום המתור, סיפר לי, עומדת להתקיים במסבאת הבירה המהוללת "בורגנ-בראוקלר" אספה חשובה של נציגי כל המעמדות בבווריה. האם אני מעוניין להיות נוכח? תשובתי היתה חיובית, וד"ר אייזלה הבטיח לסוד למלוגי ולקחת אותי למקום.

למחרת הגעתי במכונית הרשמית לפתח המסבאה. המצב היה פיקנטי כהחלט: נציג עתונות זרה, בלתי יליגלי, מגיע במכונית רשמית תחת חסותו של פקיד בכיר בממשלה! בכניסה למסבאה שררו מתח וחידרה. רוב הבאים היו גברים בגיל העמידה. לא יכולתי להבין מה מקור החרדה שדבק בכל אחד מהבאים, אך כעבור רגע או שניים, הבחנתי בין הצעירים השומרים על הכניסה בכמה נאצים במדים עם סמל צלב הקרס האדום, הבולט כמו כתם דם. תגובתי הראשונה היתה להימלט על נפשי. תקף אותי פחד, שכמוהו לא הרגשתי מעולם. חשתי שאני נמצא בתוך טבעת של שנאה, ואם אתגלה — הקהל יקרע אותי לגזרים. האם קיים בכלל כוח הרסני וחיייתי יותר מהמון אכול שנאה? אבל ד"ר אייזלה, בהקרה ובקושי רב, פילס את דרכי בין המוני העם. לא רציתי ולא יכולתי לאכזב אותו ולא להחזיר לו תודה. כך עברתי את מחסום הביקורת ונכנסתי לאולם. כאן נפרדתי מפטרונאי: הוא התיישב בין אנשי הממשל, ואני ליד השולחן הקרוב לכימת הנואמים. מצב רוחי השתפר, בחלקו בהשפעתה המרגיעה של שכנתי, עתונאית אמריקנית צעירה ומקסימה, שעקב שליטתה הקלושה בשפה הגרמנית נעזרה על ידי כמדריך וכמתרגם. בידה כמים זרמה באולם; המשקה בצבע הענבר נבלע על ידי מייצגי המעמדות; הכוסות כאילו עפו באוויר. המלצרים התרוצצו וכרסי

"המינבואי" – שער העתון "סימפליציסמוס", 3 בדצמבר 1923. להיטלר, מתברר, היו אוהדים רבים בעיר בוורית זו

עממיים, על מלחמה ללא רחם בספרות ועל גזר דין מוות הצפוי לכל מי שיחזיק מטבע זר. החבאתי את הדולרים בתוך הגרביים, והלכתי לבקש הלוואה מהאדם היחיד שהכרתיו מקרוב במינכן: סוחר מקומי ועסקן ציוני — יעקב רייך. במשרדו נתקבלתי בחשדנות: "למה אני שואל עליו, איזה עניין יש לי אליו בזמן בלתי רגיל כזה?" האיש שברק אותי נראה לי אמין. סיפרתי לו על בעייתי וביקשתי הלוואה. הוא השיב לי באמון על אמון. מר רייך עזב את מינכן בחיפזון בלילה, את הסיבה לכך אני יכול לתאר לעצמי. מה שנוגע להלוואה, אין הוא יכול לתת לי, כי אינו מכיר אותי כלל. ניגשתי לפינת החדר, והתחלתי לחלוץ את נעלי. בעל שיחי היה מופתע, אך כאשר הוצאתי את הדולרים, התבהר המצב מייד. קיבלתי מרקים, ועזבתי את המקום בהרגשת הקלה: ראשית, היה לי כסף לשלם את החשבון. שנית, נפטרתי מה"קורפוס דליקטי" המסוכן.

ממשרדו של מר רייך הלכתי למיניסטריין. פה הכל עבר בשלום. כמו במשטרת המוסר, כך גם כאן — הביורוקרטים של המיניסטריין לא קיבלו הוראות רשמיות שפרצה המהפכה. הם המשיכו את פעילותם המשרדית, כאילו לא קרה דבר. אמת — מנהלם הושם במעצר והלילה שעבר יצר הגדרות חדשות: "אויב העם" ו"זר בלתי רצוי", אבל לכך לא היתה שום השפעה מיידית. מחוסר פקודות חדשות אושר דרכוני ונמסר לי.

זיכוי ה"פוטש"

מצויד בדרכון ובכסף הרגשתי בטוח יותר. הלכתי למלון בו גרה האמריקנית שלי. פה נודע לי על מפנה סנסאציוני. ברגע שהוחזר חופש התנועה לפון-קאהר ושריו, הם הודיעו שפעולותיהם בשעות הלילה היו תחת אונס, והיפנו את כוחותיהם נגד היטלר. ברגע זה תופסים תומכיהם עמדות בעיר. כעבור כמה דקות יכולנו לראות כמו עינינו, דרך חלונות המלון, איך בכיכר הגדולה יורה הצבא ביחידות הנאציות הצועדות, איך לודנרופף, הצועד בראש התהלוכה נופל, ואיך נסים המפגינים לאחור, בקחתם איתם את הגנרל הקשיש ואת הפצועים מבין חבריהם. זה נתן לאחד העתונאים הזריזים הודמנות להפיץ בכל העולם ידיעה עסיסית, אף כי לא נכונה, כי ראש המטה הכללי בעת המלחמה נפצע בזמן המהפכה על ידי חייליו בעבר.

אחרי שחזרתי לברלין, סיפרתי לכל הרוצה לשמוע על המאורעות של הלילה ההיסטורי בין 8 ו-9 בנובמבר 1923 במינכן. הייתי אחד מבין שניים או שלושה יהודים, שהחמול מזלם להיות עדים ל"פוטש" של היטלר. אך המנהיגים הציוניים לא היו מרוצים מדיווחי על המאורעות. סיפורי הוסיחו, שמחנה היטלר הוא כוח עולה ושעתיד העולם תלוי בו. עם עמדה כזאת לא יכלו להשלים. החיים אישרו — לדאבוננו — את נכונות נבואתי.

בביטחון עצמי מדומה עזבתי את החדר ונבלעתי בתוך ההמון באולם. הודיתי בלחש למצילתי, ונראה שהבעת פני גילתה את האימה שעברה עלי, שכן היא אמרה לי בשפתיים חשוקות: "התנהג באופן טבעי."

ביקור של משטרת המוסר

ההפסקה נמשכה לאין סוף. ברגע מסוים עבר דרך האולם ופנה בכיוון חדר המועצה אדם זקן, שהובא מהחוף. הכרתיו מתצלומים מזמן המלחמה; היה זה גנרל לודנרופף, שאהדתי לתנועה הנאצית לא היתה בגדר סוד. לבסוף גמרו ראשי המהפכה את התייעצותם ויצאו לאולם. לצידו של היטלר היה לודנרופף, לבוש במקטורן שחור וצועד בהדרת כבוד לבימה. גם פון-קאהר ושירי המשטרה והבטחון תפסו את מקומותיהם בנשיאות. בנאום מלא שנאה ללא רסן, הצהיר היטלר על הקמת ממשלה חדשה, והבטיח לצעוד לברלין.

כשנגמרה האסיפה, התגנבתי לרחוב דרך פתח צדדי שלא היה שמור. ברחובות היו הפגנות סוערות. האספסוף, שתמיד תומך במהפכות, הריע לשלטון החדש. המוני נאצים צעדו בסך, נופפו דגלים ושרו. ליוו אותם צעקות ההמון. אנשים בודדים — כנראה מתנגדי התנועה — התגנבו בצל קירות הכתים בפנים חתומות. הדרך ממרתף הכירה למלונאי נאחה לי ארוכה כשנות נצח. פחדתי להתגלות, וצעדתי בשולי המדרכות, כמעט כמעט עם ההמון. לא שרתי, לא קראתי את הסיסמאות, אך גם לא גיליתי סימני גינוי. השתדלתי לפעול לפי עצת העתונאית האמריקנית ולהקראות טבעי. אגב, כמה פעמים הסתכלתי לאחור, אבל לא הרגשתי שמישהו עוקב אחרי. לשליטים החדשים היו בעיות ודאגות חשובות יותר.

כאשר הגעתי למלון, ביקש ממני פקיד הקבלה את דרכוני. ענית לו, שעלי לקבל את הדרכון רק למחרת במיניסטריין. כלי לשים לב להבעת אי-הנוחות שבפניו, פניתי למדרגות ועליתי לחדרי. יום ההרפתקאות ורושם המאורעות עייפו אותי מאוד, ואני נרדמתי תוך דקות. בלילה העירו אותי דפיקות חזקות בדלת. "משטרה" הודיע לי קול. כמעט ללא מחשבה פתחתי את הדלת וחזרתי למיטה. למנוולים האלה אירגון מעולה — הרהרתי במרידות. לחדר נכנסו שני שוטרים, אמרו שלום, ובמבטים חוקרים התחילו לבדוק את החדר: פתחו את הארון, הביטו מתחת למיטה, אחר כך חזרו בדאגה לאמצע החדר והתייעצו ביניהם בלחש. חיכיתי לבאות — מוכן לכל. אבל דבר לא קרה. לפני שעזבו אמר לי אחד מהם: "תודה, משטרת המוסר."

בבוקר גיליתי מטורד נוסף. היו בידי רק דולרים, שקיבלתי כשכר סופרים מאמריקה, על עבודתי העתונאית. בכדי לשלם במלון היה עלי להמירם למרקים. אבל, על קירות הכתים ועמודי המודעות הודבקו בלילה צווים מיוחדים בחתימת המשטר החדש על הקמת בתי-משפט

שר החוץ הרוסי (ב'1923): אנו מכירים בזכות כל האומות במזרח להתפתחות עצמאית

כישרוני, שאת התרשמיותיו נהג להעביר במסגרת אישיותו החזקה, המבריקה ומלאת המרץ. התוצאה היתה, שרכים העלו את קרנו עד לשמיים מרוב התפעלות ואחרים חרקו בשיניהם בשל תיאוריו, אך הכל קראו את כתבותיו בעניין — אות הצטיינות גבוה לעתונאי אמיתי.

"החיית רוצה לשוחח עם רתנאו?"

צורת הפעילות האהובה עלי היתה הראיון. מעולם לא האמנתי, כי ההיסטוריה מתפתחת לפי תווים שהוכנו מראש. להיפך, הייתי משוכנע תמיד, שלפסיכולוגיה של הפרט יש השפעה עצומה על מהלך המאורעות. ואם זה כך, צריך להכיר מקרוב את גיבורי ההיסטוריה ואת הסיבות האישיות של פעילותם. הם אינם רובוטים, אלא אנשים חיים עם כל היתרונות והחסרונות, שתכונותיהם ומצב רוחם יכולים לטלטל את כדור הארץ מצד אחד למשנהו. מטעם זה, התפתחה באחרונה וקיבלה תנופה גדולה, ספרות שלמה המתארת את חייהם הפרטיים של אנשי השלטון. בתקופת עבודתי בברלין היתה לי הזדמנות לנהל שיחות עתונאיות עם שורת אישים בולטים. ביניהם — עם הקומיסר לענייני חוץ של ברית המועצות, צ'יצ'רין, עם הקנצלר וירט, עם השרים שטרומן ורתנאו ועם איל התעשייה הגרמנית שטינס. פעם או פעמיים, במקרים קשים במיוחד, פילס לי את דרכי לאישים אלה יידי, פרופסור סוברנהיים ממשרד החוץ בברלין.

פרופסור מוריץ סבסטיאן סוברנהיים היה באופן רשמי הממונה על ענייני יהודיים. לאמיתו של דבר היה תפקידו הרבה יותר רחב. הוא שימש כקצין קשר בין המשטר הרפובליקני הגרמני והעולם הפוליטי היהודי. הוא ראג ליהודים זרים שהיו מגיעים לרייך, כמו מנהיגים ציוניים, פעילי אירגוני עזרה, סופרים ועתונאים. הוא זה שהבטיח, שווייצמן וסקולוב יתקבלו בכבוד הראוי על ידי ראשי הפוליטיקאים של הרייך; לא פעם הפעיל את השפעתו, שאישים כביאליק וטשרניחובסקי ואנשי תרבות יהודים יקבלו אשרות כניסה לגרמניה, בשעה שהקרקע התחילה לבעור מתחת לרגליהם בברית המועצות. והוא היה גם מעין פטרון לעתונאים היהודים שפעלו בברלין ככתבי-חוץ.

פרופ' סוברנהיים היה צאצא של משפחה יהודית ידועה ואמידה, בעלת אינטרסים בבנקאות ובתעשייה. חותנו, אויגן לנדאוי היה בנקאי, נדבן ואישיות בעלת השפעה בבירת גרמניה. סוברנהיים עצמו נטש את המסלול המסורתי המקודש של קריירה פלוטוקרטית, שכן היו לו שאיפות אחרות — מדע ופוליטיקה. הוא היה מזרחן מלומד, ביקר בארצות המזרח הקרוב ורכש לעצמו שם על ידי מחקר כתובות בארצות אלה. היה לו אוסף נכבד של תארים מדעיים ובה בשעה לא משך ירו גם מעניינים פוליטיים. כאחד ממייסדי ה"יודישה מיטלפארטיי", ניסה לתווך בין ההתבוללות והציונות; לראשונה היה קשור מבחינה חברתית, ולציונות היתה לו חיבה. אחרי הצהרת בלפור, הוא היה, יחד עם חותנו, לאחד מעמודי התווך של הוועדה המשותפת של קרן היסוד והחלק הלא ציוני של הסוכנות היהודית. הגבר האלגנטי, הנדיב והמשכיל הזה היה לדיפלומט חמוש במונוקול, שבסיסו במשרד החוץ, אולם הוא נמנע במכוון מהתפקיד המזוהי של שירות השאיפות הלאומניות הגרמניות על כמת הדיפלומטיה הבינלאומית. במקום זה הקדיש את כל אונותו לדאגה

באותה תקופה התחלק זמני לשני כיווני פעילות: ככתב ה"ג'ואיש טלגרף אגינסי" (שמה אז היה עוד ג'י.סי.בי. — ג'ואיש קורספונדנס ביורו), שחייתי במים הרחבים של הפוליטיקה העולמית — בעיקר בערוצם היהודי. העבודה הזאת לקחה את רוב זמני. נרתמתי אליה בכל כשרונותי ויוזמתי, ושירתתי אותה בכל אהדתי ולהטי הצעיר. היה לי משרד שנאסף בו כל החומר, ושהוציא לאור בולטינים יומיומיים במספר שפות. הייתי שולח מברקים לניו-יורק ולונדון, וכל מברק כזה היה מלוטש בקפדנות, כאילו היתה זאת פואמה, או לכל הפחות פליטון ספרותי. בו בזמן שימשתי ככתב אחת הסוכנויות הכלכליות האמריקניות, אליה שלחתי באופן קבוע דיווחים כלכליים וסקירות פיננסיות. בסדר העדיפויות שלי היתה הפעילות הזאת בסוף השורה — עבודה יבשה ומטרידה. אולם, בתקציב הכנסותי תפסה היא מקום ראשון ומכובד מאוד.

מספר לא מבוטל של עוזרים ועובדים עברו דרך משרדי. שניים מהם נשארנו בשטח, ואפילו כבשו מקום מכובד בעולם העתונות: מיכאל וורמברנט ולואיס פישר.

מוצאו של מיכאל וורמברנט, אם איני טועה, היה מצ'כוסלובקיה. הוא היה מבוגר ממני וערך את הבולטין בשפה הגרמנית. בעל שיער כהיר ועיניים כחולות, קומה בינונית ותווי פנים עדינים של רופא צעיר, כבש את אהדת העובדים במשרד על ידי רכות וחרנות. לא היו לו השקפות פוליטיות מוגדרות, אבל כמו רוב אנשי הרצון הטוב והלב הרגיש, אהד את הסוציאליזם ואת הציונות. לעולם לא גרם עוול לאיש, הסתגל לממונים עליו והיה לעזר רב במשרד בגלל ניסיונו העתונאי המקצועי. בעתיד נעשה לכתב של עתונים שונים בצ'כוסלובקיה. מאוחר יותר עבד בעתונות המהגרים הגרמנים באמריקה, ונדודע במיוחד כמומחה לבעיות ארץ ישראל.

היפוכו היה האמריקני לואיס פישר — צעיר כישרוני ובעל יוזמה. בזמנו התגייס בארץ מולדתו לגדוד העברי, כדי ללחום עבור ארץ ישראל. אחרי שחרורו הגיע לאירופה לחפש עבודה, לרכוש ידע, התרשמויות וניסיון בשטח העתונות. הוא נחת במשרדנו בהמלצתו של מאיר גרוסמן. היה זה כישרון עתונאי מלידה. חזק, בטוח בעצמו, בחור גבוה, שחרחר, בעל תווי פנים שמיים ומבנה גוף מוצק. כישורו עוד לא היה מגובש, אך הוא לא נהג להיכנע להשפעות מבחוץ. בעבודתו גילה גישה אמריקנית טיפוסית, המחפשת סנסציות, והתייחס בספקנות מסוימת לחומר העתונאי. זה לא תמיד התאים לגישתי, שתפקיד הסוכנות היה לספק מידע אובייקטיבי, שהרי היינו כמעט גוף רישמי. בגישה זאת היה מקום נרחב לרפורטז'ה אך מעט מאוד ליצירה עתונאית אינדיבידואלית. לכן, המחבר העתידי של הספר הידוע Men and Politics, לא מצא אצלנו קרקע לפיתוח כישורנותו. אחרי זמן קצר עזב אותנו, וזכה לפופולריות עצומה על ידי כתבותיו וספריו על רוסיה הסובייטית. הוא ננזף לסירוגין — פעם כמחנף למשטר הסובייטי ופעם כמשמיצו. לאמיתו של דבר היה מרווח

ולטר רתנאו
שר החוץ הגרמני-יהודי

— מה תהיה עמדתך בעת שתועלה הבעיה היהודית על סדר היום הבינלאומי? — שאלתי, כשאתי, כשאתי מדגיש, שלא מדובר בבעיה היהודית מבחינה גרמנית פנימית.

— למה אתה מתכוון? — שאל בהיסוס ובמתח.

— אני מתכוון לצינורות ולמנדט על ארץ ישראל. לנושאים אלה יש עכשיו השלכות בינלאומיות ברורות, ואתה עלול להיתקל בהם בהכרח ואף להתייחס אליהם.

— הממשל הגרמני לא יידרש להביע את דעתו בעניינים אלה, השיב באירוניה קלה.

— אבל הוא לא יימנע מהבעת דעות.

— אני מזכיר לך, שביקשתי להוציא את הנושאים האלה משיחתנו...

החלטתי לנסות תחבולה אחרת.

— אני מכבד את רצונך, אך בתור עתונאי ארשה לעצמי להעיר, שדעת הקהל לא תשלים אם שתיקתך בעניין היהודי ותתחיל לפשפש במסמכים ישנים.

כאומרי זאת, הצגתי לכן שיחי ספר שהבאתי אתי, ופתחתי אותו במקום בו מציג המחבר את עיקרי דיעותיו בעניין היהודי. כותרת המאמר היתה הצהרתית: "שמע ישראל", והמאמר הכיל מלים איזמות של שגאה עצמית מטורפת של מתבולל: "שבט פראי נודד מאסיה, בקשר פנימי הדוק ובהתנכרות מהעולם החיצוני; כך הם חיים בגטו הבלתי נראה, חלקם מרצונם, לא כאדם המתקיים בתוך האומה, אך כגוף זר בגופו. המחבר אחוז בפרד מטרף מפני צל עצמו, מחפש ולא מוצא פתרון: "אפילו התנצרות לא תעזור, כי המרת הדת תביא באופן טבעי להתפרצות אנטישמיות נגד מומרים." המוצא היחיד שרואה המחבר, היא בריחה כללית מפני עצמו. על היהודים לקבל את "התרבות הגרמנית הגבוהה" ולהתקרב בהדרגה ל"גרמניה האמיתית".

מבטו של רתנאו עבר בעניין על שורות המאמר המודפסות בספר שהצגתי לפניו.

— האם גם עכשיו אתה מחזיק באותה הדיעה? שאלתי.

רתנאו רהרר וענה: הלא זו מסה ספרותית — לא הצהרה ולא פרנגרמה ממשיית של איש ממשל.

לעניינים היהודים ובשדה זה רכש אהדה כללית. בתור יועץ בכיר היתה לו גישה לכל החלונות הגבוהים משני צדי המתרס — בצמרת הממשל הגרמני מחד גיסא, ולמנהיגי האידגונים היהודים הגדולים בעולם מאידך גיסא. — אדוני, האם היית רוצה לשוחח עם רתנאו? — טלפן אלי, אחרי שוולטר רתנאו מונה לשר החוץ של הרייך. אמרתי לו שהוא יכול לסמוך עליך, אבל הוא אינו רוצה לשוחח על בעיות יהודיות.

רתנאו היה אישיות בולטת בגרמניה בתקופה שלאחר מלחמת העולם הראשונה. חברו בו כשרונות יוצאים מן הגדר הרגיל ורכ גוניות שקשה למצוא דומה לה. כנשיא א.א.ג. (חברת החשמל הכללית, שנוסדה על ידי אביו) היה דמות מובילה בעולם העסקים המסחרית-תעשייתית. כפוליטיקאי היתה התקדמותו מהירה, ובשנת 1922 מונה לשר החוץ. חוץ מזה, היה ידוע כפילוסוף וכסופר.

למנות יהודי כשר חוץ בגרמניה, בתקופה הרגישה כל-כך שלאחר מלחמת העולם הראשונה, היה רעיון מסוכן ביותר. רבים שאלו עצמם: איזה תעלומה מסתתרת מאחורי המינוי הזה? האם זה רצון לספק את תיאבון "המאפיה הבינלאומית היהודית"? הרבה גרמנים האמינו בקיומה, והיו משוכנעים שהיא השונא התורשתי של הרייך. או אולי הרצון להציג לפני העולם את השינויים הרדיקליים בעמדת הרייך, שביטויים הבולט הוא המינוי הזה? או שמא אמונה אמיתית בכישרונותיו הבלתי רגילים וביכולת המגית כמעט של היהודי ברה-המזל הזה? וואלי כל זה ביחד...

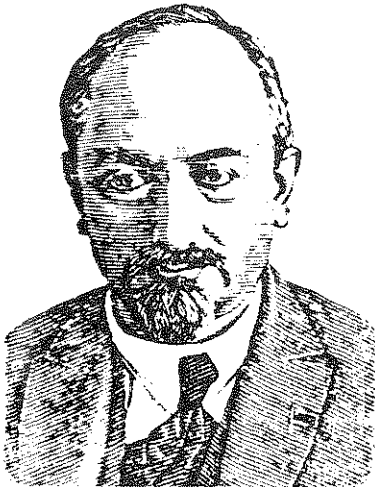
לא קשה היה להבחין, שיש כאן הליכה על חבל דק. המינוי הזה היה בניגוד מוחלט לרגישות הלאומנית של כל גרמני מן השורה אחרי התבוסה במלחמה. כשהוצע מאוחר יותר הגה הפוליטיקה הצרפתית לליאון בלוס, התחנן הרב הראשי של צרפת לפניו, לבל יקבל את המשרה המוצעת. בלוס לא שמע לקול הרב. כשהקנצלר הקתולי ווירט הציע לרתנאו את תיק החוץ, התחננה אמו הקשישה שידחה את ההצעה. רתנאו לא שמע לקול אמו...

בהיכנסו למשרד החוץ, לא היתה לו בעצם שום תוכנית חדשה של מדיניות החוץ. כשהתקבלתי לראיון, שמעתי מייד בתחילתו את הסיסמה הידועה והנודשה: "שיתוף פעולה בינלאומי כדרך לשיקום גרמניה." בזמן שיחתנו התבוננתי בבן שיחי רם המעלה. כל המדינאים והפוליטיקאים האירופאיים ממוצא יהודי שפגשתי בחיי, היה להם, במידה גדולה או קטנה, המראה השמי: טרוצקי וזינובייב, תיאודור וולף ואדוארד ברנשטיין, לורד מלצ'ט, לורד סמואל וליאון בלוס. זינובייב היה בן דמותו של היהודי מהעיריה הקטנה, מן הגטו. טרוצקי ייצג אב-טיפוס של יהודי מהפכן. לורד מלצ'ט — איל-הון יהודי טיפוס. ליאון בלוס — סוג מעורן של אינטלקטואל יהודי; במראהו של אדוארד ברנשטיין היה משהו רבני; בפניו של לורד סמואל נראה היה ייחוסו היהודי האצילי. לרתנאו היו פנים נבונות של איש ממשל בכיר או איל-תעשייה, דבר שהכתיב מרחק, אבל שום דבר יהודי.

כשגמר את הצהרותיו הפוליטיות, התפתיתי לעבור לנושאים יהודיים. סוברנהיים הזהיר אותי שאיש שיחי אינו רוצה לנגוע בתחום זה, שהרי בבית התלוי לא מדברים על חבל. אבל כל העולם נדהם בעיקר מהעובדה של מינוי יהודי, רתנאו, לעמדת מפתח ברייך. למה לא לנסות?

צ'יצ'רין מדבר על פלשתינה

הצלחתי המקצועית הגדולה היתה הזמנה לשגרירות ברית המועצות בברלין לשיחה עם הקומיסר לעניני חוץ צ'יצ'רין. אנשי הממשל הסובייטי קמצנים מאוד בדרך כלל, כשמדובר בראיונות בעתונות חוץ. ואכן, בימים ההם, בשנת 1922, ראיונות אלה היו נדירים ביותר. "לגבי ראיונות צריך להשתמש באותן אמות מידה, כמו לגבי כולי דואר — ככל שהם נדירים יותר, כן עולה ערכם" — היה רגיל לומר אחד מחברי, כתב חוץ אמריקני בברלין. להזמנה לשיחה עם צ'יצ'רין היה כמוכן ערך רב, המתווך, שמסר לי את ההזמנה, הסביר לי גם את הסיבה: "צ'יצ'רין מחפש 'עורב לבן' — עתונאי מהימן שיציג לפניו את הראיון לפני פרסומו. אמרתי לו, שאתה הוא 'העורב' שהוא מחפש." העניין הובהר לי במהרה. לפני זמן קצר קיבל צ'יצ'רין לראיון, בהיותו בגנואה, שם התקיימה או אחת מהוועידות הבינלאומיות המרובות, את עורך ה"ידישה פרעס-צנטראל" מציריך. היתה זו, כנראה הפגישה הראשונה של אישיות סובייטית עם עתונאי יהודי. הראיון שפורסם זיף ועיוות, לפי צ'יצ'רין, את השקפותיו. ואם לא די בכך — היו שם רעיונות לא מקובלים ואפילו מסוכנים לגבי מדינאי סובייטי. לדוגמה, בראיון נמצא משפט, שהקומוניסטים היהודים אינם מייצגים את הפועלים היהודים ברוסיה. באותו זמן התנהלה בעתונות האירופאית מלחמה נמרצת עם ה"ביסק-ציה" ("המחלקה היהודית" באגף התעמולה של המפלגה הקומוניסטית בכרית המועצות שנודעה בעמדתה נגד דת, מסורת ותרבות יהודית וכמובן הציונות). המלים שיוחסו לצ'יצ'רין, כאילו שפכו אשד מים על גלגלי התעמולה הזאת. לו עצמו היתה זו אי-נעימות גדולה מבחינה פוליטית, כי באותו זמן הועלו נגדו חשדות של אהדה יתרה לדימוקרטיה האירופאיות, ואפילו לנין לא רחש לו אמון מלא.

גיאורגי צ'יצ'רין — קומיסר (שר) החוץ הסובייטי בשנים 1918-1930

את השיחה עמי התחיל צ'יצ'רין בתיקון הפגמים בראיון שניתן בגנואה, שלפי דעתו עיוותו את השקפותיו. בהמשך התגלגלה בינינו

— האם תוכניתך הפוליטיות הן שונות? האם לא השפיעה עליהן הצהרת בלפור ופעולות ממשלתיות אחרות הקשורות בה? הלא הצד הבינלאומי של השאלות האלה השתנה באופן אובייקטיבי? רתנאו שלל את דברי בתקיפות ושוב הביט בחיבה על השורות המודפסות של מאמרו המוקדם. לא היה לי שום ספק, שהקטע הספרותי הזה שיקף בדיוקנות את דעותיו האמיתיות בעניין היהודי. כעבור רגע הוסיף — אבל אני מזכיר לך — אף מלה על זה. הלאו זה היה התנאי לשיחתנו. נתתי לו את הבטחתי.

בערב טילפן אלי סוברנהיים:

— האפשר לסמוך עליך שלא תכניס לראיוןך שום דבר הקשור לבעיה היהודית?

— אתה יכול להיות רגוע. שום דבר.

שאלתי את סוברנהיים מדוע מיוחד השר כל כך מהנושא היהודי. — הוא דיבר אתי על זה. הוא אמר, שאין מדובר בהצנעת השקפותיו האמיתיות. אבל בשבילו השאלה היהודית קיימת רק בשוליים. הוא רואה את עצמו גרמני — מבחינת מוצאו, לשונו, טבעו וריגשותיו. את היחס הזה לא ידגיש שום ראיון עתונאי; העובדה, שהצהרה כזו תתפרסם על ידי הסוכנות הטלגרפית היהודית, בשביל היהדות העולמית, תעוות אותה. אלה מלותיו: "פרופורציות מזויפות". מזה הוא רוצה להמנע בכל מחיר. עמדתו, כמוכן, בהבטחתי. רתנאו לא רצה להזכיר לעולם את יהדותו. אך אברי. לא היה צורך בזה. ההלקאה העצמית של מתבולל לא עזרה. "עולם התרבות הגרמנית העליונה" לא קיבל אותו לקירבו. כמה חודשים אחרי מינויו, ביוני 1922, פגע בו כדור של רוצח קנאי. אמו הישישה ניבאה טוב יותר את הצפוי לו, מאשר אנשי הממשל וחכמי הפוליטיקה: היהודי-הגרמני המוכשר הזה נפל קורבן לניסוי המטורף, שיכול היה להיוולד רק בשבילים המוטעים והעקלקלים של התבוללות ללא תקנה. עברו כמה חודשים מיום הירצחו של רתנאו. התחייבויות העתונאיות הובילו אותי לגדות הריין. בעיר מילהיים על הריין, התקבלתי על ידי הוגו שטינס. מלך התעשייה הגרמנית נתן לי ראיון מעניין על בעיות כלכליות, שהתחייבתי לפרסם בשם "אחד מידידי הקרובים של שטינס". בסוף הראיון סיפר לי בן שיחי על מאורע מעניין. יום לפני הירצחו, הוזמן רתנאו למעונו של שגריר ארצות הברית, לשיחה על הפיצויים שעל הגרמנים לשלם (בעקבות החלטות ועידת השלום בוורסאי). רתנאו ביקש משטינס להשתתף בשיחה, וסר בעצמו למלון "אספלנדה" לקחתו לשגרירות. חילופי ההשקפות נמשכו זמן רב.

אחרי שעזבו את השגרירות, הביא רתנאו את שטינס למלנו ונשאר אצלו עד לשעות המאוחרות. בשעה אחת אחר חצות נסע לביתו. למחרת נפל קורבן להתנקשות פוליטית. "השיחה האחרונה יצרה קירבה בינינו, סיים שטינס את סיפורו. "כשקיבלתי את הידיעה המזועזעת, נרתעתי עמוקות. ברגע הראשון הרגשתי כאילו הכדור הרצחני פגע בי. הרי רק כמה שעות חלפו, מאז שנפרדנו..."

אני: מהי עמדת השלטון הסובייטי לגבי הגירה אפשרית של יהודים מרוסיה, בעיקר משטחים שבהם סבלו היהודים מפוגרומים לפני השלטון החדש?

צ'יצ'רין: אני יודע מהן ההוראות בעניין זה בזמן האחרון. ידוע לי, כי בחורף האחרון ניתנה אפשרות למשפחות רבות שרצו להגר לאמריקה לממש את שאיפותיהן.

אני: מדי עמדת השלטון הסובייטי לגבי השאיפות הציוניות? צ'יצ'רין: עמדות משתנות לפי הנסיבות.

אני: מהם עקרונות המדיניות הסובייטית לגבי אומות המזרח? צ'יצ'רין: הפוליטיקה המזרחית שלנו נשענת על עקרונות ברורים: אנחנו מכירים בזכות כל האומות להתפתחות עצמאית בשטח הפוליטי והכלכלי. ויתרנו כליל על השאיפות האימפריאליסטיות של השלטון הרוסי הקודם לגבי אומות המזרח.

אני: מהן השקפותיך על עתיד פלשתינה? צ'יצ'רין: אני יכול להגיד לך שום דבר על פלשתינה מנקודת המבט היהודית. כרגע פלשתינה היא חלק מהאימפריה הבריטית, וגורלה הפוליטי מהווה חלק מהפוליטיקה הבריטית העולמית. לכן יחסנו לפלשתינה נובע מיחסנו הכללי לאנגליה.

★ ★ ★

התלפת רעות והשקפות בצורת שאלות ותשובות.

אני: באיזה מידה יש יסוד להניח, שהאנטישמיות ברוסיה תתגבר ותקבל צורות מסוכנות?

צ'יצ'רין: אנטישמיות קשורה קשר הדוק עם הקונטר-רובלוציה. זה אחד מסוגי הנשק בו משתמשים מתנגדי המשטר הרוסי הנוכחי. במלחמה עם אויביו, המשטר הסובייטי לוחם בו בזמן באנטישמיות.

אני: האם אין חשש, שהתקרבות גורמים לאומניים מסויימים לשלטון הרוסי הסובייטי יכולה להשפיע על עמדותיו בעניין היהודי ולהגביר את האנטישמיות?

צ'יצ'רין: אין חשש כזה, שכן הגורמים האלו, שהתקרבו לשלטון הסובייטי, מועסקים בעבודות מוגדרות, ואין להם שום השפעה על האידיאולוגיה של המשטר הממלכתי החדש ועל הפוליטיקה של הקהילה הסובייטית.

אני: ותפיסת עמדות רשמיות על ידי פקידים וקצינים מימי הצאר — גם היא לא תשפיע על הגברת האנטישמיות?

צ'יצ'רין: גם כאן אין סכנה כזו, כי לאנשים אלה ניתן שטח פעולה מוגדר ובשום מקום וזמן אין הם רשאים לנהל פוליטיקה משלהם.

הינדס הצעיר (למעלה משמאל), מבקר עם קבוצת תלמידים בכוחל המערבי (1909)

— אסטיקין ויפה-נפש מטבעו, היה גם עתונאי בחסר עליון. הוא ידע להשפיע — ללא לחץ — על חבריו, על בחירת נושא למאמריהם ואפילו על עמדותיהם במאמרים אלה. כל התכונות האלה עשו ממנו עורך מעולה. לכן, תוך זמן קצר, ריכז ה"ראזסווייט" קהל קוראים גדול. בחיים הפרטיים היה גפשיין קשור בידירות קרובה עם גיסו, ד"ר

מאחורי הקלעים של ה"ראזסווייט" בברלין

ארבעה חודשים לאחר מות אביו הרוחני של ה"ראזסווייט" הפטרבורגי, אברהם אידלסון, בשנת 1921, החל להופיע העתון בברלין. שלושה אנשים עסקו בהוצאת ה"ראזסווייט" בברלין: גפשיין, שכטמן ואנוכי. שלמה גפשיין (שנודע בין חבריו בפטרסבורג בכינויו "גפ") היה עורך כתב העת. הוא היה נציג טיפוסי של האינטליגנציה הליברלית הרוסית, עם תוספת מפתיעה — ולכאורה בלתי טבעית, של פיקחות מסחרית יהודית. הוא התחנך על הספרות הרוסית, על שירת המשוררים הרוסיים, העתונות הרוסית והמסורת הליברלית של ה"קד-טיס" וה"נרודניקים". לעתים ציטט שירים, דברי פרוזה ונאומים, בהתרוממות-רוח. גם מאמריו היו ברוח רומנטית של התעוררות ואפילו הגומה, ותמיד היו מלאים בדוגמאות והשוואות מההיסטוריה והפוליטיקה הרוסית אפילו מאוחר יותר, בהיותו כבר בארץ ישראל, כשהיה אחד מעמודי התווך של העתון התל-אביבי "הבוקר", כל מאמר שלו הכיל חומר משווה רוסי והיה גדוש — בתת-מודע בוודאי — געגועים לעולם שלא היה כבר קיים, של הליברליות הרוסית. באותו זמן, בברלין, היה אדם תכליתי ומציאותי, ידע היטב את מחירי הנייר, חישב את עלות ההוצאה והתעניין במחיר כל חוברת, לא פחות מבתוכנה. "מלגקי דה אודלנקיי" (קטן ומוצלח) היה אומר עליו ולדימיר טיומקין, ברומזו לקומתו הנמוכה. אדריכל במקצועו — ואומרים שאדריכל לא רע

הסערה פורצת

בין כותלי המערכת התנגנו כל העת השפה הרוסית והשירה הרוסית; גפשטיין דיקלם וסינן שירה למאמריו של יעקובסון וגם אני חטאתי בקוראי ובכותבי שירה. יותר מכולם, ובצורה הנאה ביותר, דיקלם שכטמן — לפעמים שירים מפרי עטו, פרי ידידויות שקטות והתנסויות רומנטיות. ויקטור יעקובסון התבטא פעם על נאומי של שכטמן: הם כל כך אלגנטיים, שהצורה כמעט מסתירה את תוכנם הפוליטי ואת דרך מחשבתו של הנואם. והרי תוכן היה בהם תמיד.

יעקובסון היה החבר הרביעי במערכת*, אך תפקידו היה מיוחד. הוא היה המבוגר בינינו, ואיש לא היה יכול להשתוות אליו בניסיון הפוליטי. עברו הדיפלומטי העשיר היה קשור בארצות שונות. בזמנו היה נציג התנועה הציונית בקונסטנטינופול. היה זה אחרי מהפכת "הטורקים הצעירים" (1908), כשההנהגה שלנו ניסתה לרתום את השער העליון לעשייה הציונית. בזמן מלחמת העולם הראשונה נשלח לקופנהגן הנייטרלית. למשימה פוליטית קשה ואחראית. זמן מסויים היה חבר הוועד הפועל הציוני. הוא היה אירופאי בכל רמ"ח אבריו, בעל השכלה רב צדדית והתמצא היטב בדרכים העקלקלות של הפוליטיקה הבינלאו-מית. הוא נמצא במגע אישית הדוק עם מנהיגי התנועה, וכתומך נלהב של וייצמן ומתנגד ליריביו ייצג במערכת באופן בלתי רשמי את ההנהגה הציונית.

מצד שני הוא היה מרוחק מהפעילות היומיומית של המערכת ולא השתייך למשפחתה ההדוקה של ה"ראזווייט". את כל כוחותיו

וליוס ברזקוס, רופא, היסטוריון וכלכלן, סופר, מרצה ועתונאי, אדם רבגוני בהחלט, אם כי — לפי דעתם של רבים — פזיז במקצת בהשקפותיו המדעיות. שני הגיסים השפיעו זה על זה, ושניהם עברו דרך אבולוציונית ארוכה — מציונות נוסח אידלסון עד לרביזיוניזם נוסח ז'בוטינסקי.

שכטמן ואנוכי ייצגנו את הדור הצעיר במשפחת המערכת. יוסי שכטמן נבקע מקן הגוזלים האודיסאי של ז'בוטינסקי. הוא היה, לפי דעתי, הקרוב לו ביותר מבחינת כשרונותיו, אולם חסר לו הטמפרמנט החברתי של מורו, ולכן נשאר מאחורי חבריו, הפחות מוכשרים. שכטמן הוא דוגמה קלסית של התכונה המדאיגה של התנועה הציונית: אי יכולת לנצל אנשים כשרוניים, ייצוגיים, בעלי השכלה פוליטית. לכאורה הובטח לו עתיד גדול, אפילו מבריק. הוא עצמו רגיל היה לומר, שהציונים הטובים ביותר הם אלה שבאו מהעולם המתבולל. במרוצת הזמן דחפו האלמנטים העממיים סוג זה הצידה מההירארכיה הציונית. היהודי במאה אחוז מהעיריה המזרח אירופית תפס את מקומו של "חצי היהודי" המתבולל. אך גם לאישיותו של שכטמן היה חלק בכך. הוא היה אמן הצורה והסיגנון כדיבור ובכתיבה, אך גם, לפי תיאורו של גרוזנברג, "מאהב של אשה אחת"; הוא היה קשור לשפה הרוסית, בה שלט במידה שלא הרבה רוסים מבטן ולידה יכלו להתגאות בה. אך דבר זה שם אזיקים על כשרונותיו בתחום הבינלאומי. והיה עוד דבר באופיו שהתחרה עם פעילותו החברתית. הוא לא פסק להתגעגע למנוחה בביתו, לספר, לידידות האישית.

РАЗСВЕТЪ

Основан А. Д. Идельсоном.

Своим содержанием призвана для еврейского народа правохранилное учреждение в Палестине. Визельская программа.

ЦЕНА ОТДЕЛЬНОГО № В БЕРЛИНЕ: 30 Pf. EINZELPREIS

„Rasswjet“

Wochenschrift

Berlin, Rosenheimerstrasse 19.
Telefon Konowstr. Lützow 29-98.
Telephon Fernamt: Nollendorf 15-16.
Postcheckamt, Berlin NW7 Nr. 15046

Общественно-политическая и литературная еженедельная газета, посвященная еврейским интересам

Присыльные часы Редакции: по вторникам от 12 до 1 ч. по пятницам — от 12 до 1 ч. По четвергам от 4 до 6 час.

Подписная цена с 1 Октября на 3 мес.: в Германии 4 золот. марки, в Австрии 36000 крон. В Литве 6 литов, Польша 60 амер. цент. (в польск. злот. по курсу) Латвия — 100 латв. рубл. Эстония — 360 э. м. Болгария — 120 левов, Чехо-Словакия — 60 ч. кр., Финляндия — 60 ф. мар., Франция — 12 франк. Швейцария — 6 фр., Италия — 12 лир, Америка — 1 дол. 20 цент., Англия — 6 шил., Турция — 120 пиастров, Палестина — 24 пиастра.

№ 1 (89)

Берлин, Воскресенье 6 января 1924 г.

Год XX

СОДЕРЖАНИЕ:

I. Шехтман. Пруды «угоды». — С. Гепштейн. Горький М. Соловевичка из Эзаскутны. — Корреспонденция. П. Криг. слуг. — И. Трибус. Страшная гитля. — Ю. Б. О проле...

ה"ראזווייט" הרוסי בעת שהופיע בברלין

* מערכת ה"ראזווייט" כללה את החברים האלה: גפשטיין, הינדס, ד"ר יעקובסון ושכטמן. אלייניקוב היה שולח את מאמריו מצרפת.

הייתי קשור בקשרי ידידות עם הצמר הראשון. "אתה הלוא אירופאי ועליך להבין אותי" — החמיא לי יעקובסון.
"הרעילו אותך בלונדון," בא אלי בטענות גפשטיין.
עד שלבסוף פרצה סערה.

ז'בוטינסקי לא מצא את מקומו בהנהלה הציונית. גם אוהדיו וגם מתנגדיו הרגישו שהשתתפותו בהנהלה מוטעית. בתחילת שנת 1923, אחרי חתימת התוזה המהולל עם פעיל המהגרים האוקראינים, סלבינסקי, יצא ז'בוטינסקי מהנהלה. מרגע זה הורגשתי, שמאחורי הקלעים של המערכת נרקמות קנוניות. רוחות רפאים התחילו להלך ב"ראזסווייט". באחד הימים פתח גפשטיין בשיחה מסורבלת אתי. הוא לא הביט בעיני. היה בו מבט של נער שסרח, המנסה להעמיד פני תם. לבסוף הבנתי, שז'בוטינסקי מתכוון לקבל תחת אפטרופסתו את ה"ראזסווייט", ועל יעקובסון לעזוב את המערכת. עלי ניסה "גפ" להשפיע שאשאר. אחרי מספר ימים הודענו — יעקובסון, אלייניקוב ואנוכי, על פרישתנו מהמערכת, וכתב העת עבר להנהגתו של ז'בוטינסקי.

וכשרונותיו הקדיש לילד טיפוזהו — Judishes Verlag. כחובב ספר נלהב, מצא בניהול הוצאת ספרים זו סיפוק גדול. ל"ראזסווייט" הקדיש רק מעט מזמנו הנוחר. יעקובסון וגפשטיין היו שונים באופן קוטבי, ואין להתפלל שעמד ביניהם מתח מתמיד: לכאורה היתה המערכת מגובשת; כולנו ידענו היטב את השפה הרוסית, השתמשנו בסיגנון מדוייק ואפילו מעורן, דאגנו בקנאות למלים והיתה לנו חולשה לשירה. כפי שבזמנו היתה קיימת אימרה "הקונגרס רוקד", כך היה אפשר לומר "הראזסווייט מדקלם". אבל מאחורי האהדה המשותפת לצורה, לסיגנון ולשירה ("סיגנונו של ה"ראזסווייט" הוא מתחנחן — אמר פעם אלייניקוב) היו קיימות גישות שונות. יעקובסון לא התייחס באמון לגפשטיין, שנשען תכופות על האוטוריטה של ז'בוטינסקי, בעוד שיעקובסון התנגד לז'בוטינסקי מבחינה פוליטית ולא אהד אותו אישית. "יעקובסון רוצה להיות אצלנו פוליטרוק? — לא נרשה לו," איים בלצון גפשטיין. אולם הוא לא הגשים את איומיו.

שכטמן תמך בגפשטיין. אני נטיתי לעמדותיו של יעקובסון, אף כי

רחוב יפו בירושלים, אמצע שנות השלושים

